

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA
(FAL)

BAMMBIRI ǀA U THOMA (P1)

SHUNDUNTHULE/FULWI 2024

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara 2

Bammbiri ǀi ǀi na masiatari a 14.

PFESANI

- Bambiri ili li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A:	Tholokanyondivho	(30)
KHETHEKANYO YA B:	Manweledzo/Samari	(10)
KHETHEKANYO YA C:	Zwivhumbeo na milayo ya kushumisele kwa luambo	(40)
- Fhindulani mbudzi DZOTHE kha hedzi khethekanyo.
- Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.
- Hune khethekanyo INWE na INWE ya fhelela hone ni talele.
- Nomborani phindulo dzaṅu zwi tshi anana na kunomborelwe kwa mbudzi.
- Ni tshi fhedza u fhindula mbudzi, ni pfuke mutala ni kone u ya kha i tevhelaho.
- Ni dzhiele nzhele zwiga zwa u vhala, mupeleto, tswayo na khethekanyo ya maipfi.
- Ni eletshedzwa lwa tshothe uri ni shumise ndangatshifhinga iyi yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A:	Henefha kha minetse ya 50
KHETHEKANYO YA B:	Henefha kha minetse ya 20
KHETHEKANYO YA C:	Henefha kha minetse ya 50
- Nwalani zwi no vhalea, nahone nga vhudele.

KHETHEKANYO YA A: THOLOKANYONDIVHO

MBUDZISO 1: PHUROSA

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

TSHIPHIRI TSHO BVELA KHAGALA

- 1 Ndi miñwaha ya tshivhalo mudedekadzi Vho Seani vha tshi khou shuma sekondari ya Dambavhusa. Vha wela kha vhagudisi vha na tshenzhemo khulu hafha tshikoloni. Na vhanwe vhagudisi vha a vha thonifha naho zwiito zwavho zwi zwa muthu a sa thonifhei.
- 2 Hafha tshikoloni Vho Seani vho vha vha tshi funa nga maanda u vha murado wa khorombusi ya tshikolo. Zwa uri ndi ngani vha tshi zwi funa a hu na na muthihi a na vhumanzi. Vho no vha murado wa khorombusi ya tshikolo lwa miñwaha miraru naho i sa tevhekali. Miñwaha ye vha si vhe murado wa khorombusi ya tshikolo zwo vha zwi tshi tou vhone na kha tshifhatuwo uri a zwi vha fari zwavhudi ngauri vho vha vho swifhalelwa. 5 10
- 3 Honohu u takalela ha Vho Seani u vha murado wa khorombusi ya tshikolo vho imela vhagudisi zwo ita uri vhumanzi ha vhagudisi vha thome u divhudzisa mbudziso dzi si na phindulo. Thohoyatshikolo na miñwe mirado ya khorombusi vho mangala uri ndi ngani Vho Seani vha tshi funesa vhuimo uho. 15
- 4 Vho Seani vho do nangwa u vha murado wa khorombusi ya tshikolo. Vho dzhenelela kha khoro ya u tholwa ha vhashumi vha u kunakisa na u lugisa zwo tshinyalaho tshikoloni.
- 5 Mirado miñwe ya khorombusi a yo ngo vhuya ya zwi limuwa uri Vho Seani hu na zwine vha khou zwi itela zwone. Vha tshi di vha tendela u vha vhone murangaphanda wa u thola vhatu vha u kunakisa tshikolo. A hu na na muthihi we a vha humbulela zwiñwe kha vhuimo he vha newa. 20
- 6 Matsina havha Vho Seani vho vha vha na maitele a songo daho hezwi vha tshi khou shuma. Vho vha vha tshi ri hu na mushumo kana tshithu tshi no tea u lugiswa hafha tshikoloni, vha vhudza muthu we vha mu thola uri a engedze mutengo nga phesente thanu zwa sa ralo a vha nga mu fhi mushumo. Hedzo phesente thanu dzo vha dzi tshi fhelela tshikwamani tsha vhone Vho Seani. 25

7	Maitele o vha eneo lwa miñwaha mivhili. Nga hoyu wa vhuraru mahunguvhu o mbo ñi i vhona. Zwo bva nge muñwe munna a no pfi Vho Bulani vha hanedza maitele a Vho Seani. Musi Vho Seani vha tshi amba la phesente thanu, Vho Bulani vha ri la ña hafha li a kovhela. Vha nga namba vha kundwa nga mushumo. Vho Seani vha edzisa u luvhelela vho luvhelela u swika hune Vho Bulani vha tshi tenda lwa khole.	30
8	Matsina Vho Bulani vho vha vha tshi khou ita tshikwekwe tsha u fasha havha Vho Seani kha vhundiandia havho vhune vhañwe vhashumisani vha sa vhu ñivhe. Vho Bulani vho humbela Vho Seani uri vha tou ñwala fhasi zwothe zwe vha tendelana vha basele nga u tou saina vhuvhili havho. Vho Seani vha ñivha mini, vho vha vhone muñwali wa thendelano na u saina khathihi na Vho Bulani.	35 40
9	Vho Bulani vho vha vho ñeiwa mushumo wa u pennda hafha tshikoloni. Musi vho no fhedza vho ri u hola vha mbo ñi tevhedza ña thendelano yavho na Vho Seani. Liñwe ñuvha khorombusi ya tshikolo yo fara mutangano Vho Bulani vha mbo bvelele. Vho Seani vho ri u vha vhona vho mbo ñi taku sa muthu a vhuyaho. Vho Bulani vha sala vha tshi ñasulula othe vha sevhedza nga u bvisa na vhuñanzi ho tou ñwalwaho na u sainwa nga vhuvhili havho.	45
10	U bva lenelo ñuvha Vho Seani a vho nga tsha lu vhea tshikoloni tsha Dambavhusa. Thohoyatshikolo i tshi pfeledza hune vha vha hone a yo ngo phuletshedza. Nga murahu ha miñwaha miña ha vho pfala zevhezevhe la uri vha vho shuma kha tshikolo tshi no wanala kha vundu la Gauteng.	50
11	Vhagudisi vho ima nga fhañ vhe naho wa khukhuna luombeni thunda nña i a vhonala.	

[Zwi bva kha vhalingi]

- 1.1 Vho Seani vho vha vha tshi shuma ngafhi? (1)
- 1.2 Vho Seani vho vha tshi ñhonifhiwa nga vhonnyi? (1)
- 1.3 Afha mushumoni Vho Seani vho vha vha tshi takalela mini? (2)
- 1.4 Vho Seani vho dzhenelela kha khoro ya u thola vhashumi vha u shuma mini? Neani ZWIVHILI. (2)
- 1.5 Vhuñifhinduleli ha Vho Seani musi vhe kha khorombusi ya tshikolo ndi vhufhio? (2)
- 1.6 No sedza phara 6 ndi maitele afhio a songo ñaho e a vha a tshi itwa nga Vho Seani sa murado wa khorombusi? (2)

- 1.7 Ndi ngani Vho Bulani vho fhedza vho tenda u ita zwe vha vha vho humbelwa nga Vho Seani? (2)
- 1.8 Vho Seani ndi muthu a songo thanyaho kha liñwe sia. Tikedzani likumedzwa ilo nga zwo bvelelaho kha phara 8. (2)
- 1.9 Dzina li tevhela muthu. Tikedzani likumedzwa ili no sedza kutshilele kwa Vho Bulani. (2)
- 1.10 Nangani phindulo yone kha mutevhe wo ñekedzwaho.
Vho Bulani vho vha vho tholelwa u ...
A pennda tshikolo.
B pandela Vho seani.
C kulumaga.
D bula. (1)
- 1.11 No sedza mvumbo dzavho, Vho Seani vho fhambana hani na Vho Bulani? (2)
- 1.12 Murero u re kha phara ya u fhedza u ni ñea mulaedza ufhio? (2)
- 1.13 Inwi ni vhona Vho Bulani vho khakha nga u bvisela khagala tshiphiri tsha Vho Seani mafhungoni aya? Tikedzani phindulo yañu. (2)

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Talelani tshifanyiso uri ni ðo kona u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

[www.black and white images]

- 1.14 Ndi zwifhio zwine zwa khou bvelela kha tshifanyiso itshi? (2)
- 1.15 Bulani zwivhuya ZWIVHILI zwi diswaho nga mutambo uyu. (2)
- 1.16 Inwi ni vhona vhanameli vha dzibere vho tsireledzea naa? Tikedzani phindulo yanu. (3)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: MANWELEDZO/SAMARI

MBUDZISO 2

Zwikeloni hu na zwivhangani zwinzhi zwi itisaho uri vhana vha feile.

Vhalani mafhungo a (TSHIBVELEDZWA TSHA C) afho fhasi ni kone u riwala mbuno dza SUMBE nga ha zwivhangani zwa u feila ha vhagudi zwikeloni.

NDAELA

1. Nwalani mbuno dza SUMBE dzi kha mafhungo a pfallaho nga ha zwivhangani zwa u feila ha vhagudi zwikeloni.
Tshivhalo tsha maipfi TSHI SONGO PADA 70.
2. Nomborani mafhungo anu u bva kha 1 u ya kha 7.
3. Nwalani mbuno NTHIHI kha fhungo linwe na linwe.
4. Shumisani maipfi ANU.
5. Sumbedzani tshivhalo tsha maipfi e na a shumisa e zwitangeni mafheloni a manweledzo/samari anu.

TSHIBVELEDZWA TSHA C

ZWIVHANGANI ZWA U FEILA HA VHAGUDI ZWIKOLONI

Zwikeloni vhagudisi vho fara ludongo nga hu fhisaho nga mulandu wa zwiito zwi sa divhalekani zwa vhagudiswa.

Zwikambi na zwidzidzivhadzi zwi khou feilisa vhagudi. U wana vhagudi vho kambiswa zwikeloni na matso o tswuka nga zwidzidzivhadzi zwo no shandukaho zwiliwa.

Vhubva ho lala kha vhagudi. Mishumo vha tshi newa a vha riwali. Hune bugu dza vhewa hone tshikolo tsho bva, dzi do dobwa nga li tevhelaho.

U sa da tshikeloni misi yothe zwi a vhangani u feila ha vhagudi. Vhagudi vha dzula vho fara marifhi a bvaho kiliniki nga tshanda u itela u sa da tshikeloni. Khamusi zwi khou vhangwa ngauri kiliniki a hu tsha badelwa.

Vhagudi kha thingothendeleki vha bva phanda. Mugudisi a sa tou la vuhali, u do wana dzithoho dzi tshi nga dzi nga gamba desike vho dzi kotamela. Vho hangwa uri vho da u funzwa.

U edela kilasini zwi a vhangani uri vhagudi vha feile. Vhagudi vha a edela kilasini na musi vhagudisi vha tshi khou funza. Hezwo zwi ita uri vha si pfe zwi no khou funzwa ngauri vha do vha vho edela. Vha fhedza nga u feila.

U sa vhala bugu ndi tshivhangi tsha u feila ha vhagudi. Vhagudi a vha tshe na dzangalelo la u vhala. Namusi mulingo u kati a vha vhali. Zwino vha do phasa hani vha sa vhali?

U lenga u ya tshikoloni zwi a feilisa vhagudi. Vhulwadze uhu ho tanganya zwickolo. Uri vha lenga vha ngafhi vha tshi khou itani? Phindulo dzi na vhone vha ne.

Vhabebi na vhagudisi kha ri ime nga milenzhe. Zwa sa ralo lushaka lu khou lovha ro lavhelesa.

[Zwi bva kha vhalingi]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 10

KHETHEKANYO YA C: ZWIVHUMBEO NA MILAYO YA KUSHUMISELE KWA LUAMBO

MBUDZISO 3: KHUNGEDZELO

Talelani khungedzelo uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA D

MANELEDZI TSHIKOLO TSHA VHURIA Tshi phasisaho vhana nga dzinaledzi!!

Vha a toda u phasa gireidi ya 12 nga batshela? Arali phindulo i Ee, kha vha de vha diñwalise fhanu Maneledzi tshikoloni tsha vhuria. Ri funza thero dzothe nahone vhagudisi vhashu ndi vhomakone. Ri funza vhege tharu fhedzi nga **mutengo u sa lisi mbilu**. Mutengo ndi dana la dzibonndo ra inga nga luafhulelo lwa 5% kha vhagudi vha fumi vha u ranga u diñwalisa.

Ri wanala Siawoadza, vha nga kwama Rianze nga lusingo: 082 456 6125 kana nga E-mail heyi riafunza@gmail.com

[[www.black and white images](http://www.blackandwhiteimages.com)]

3.1 Topolani khephusheni ya khungedzelo iyi. (1)

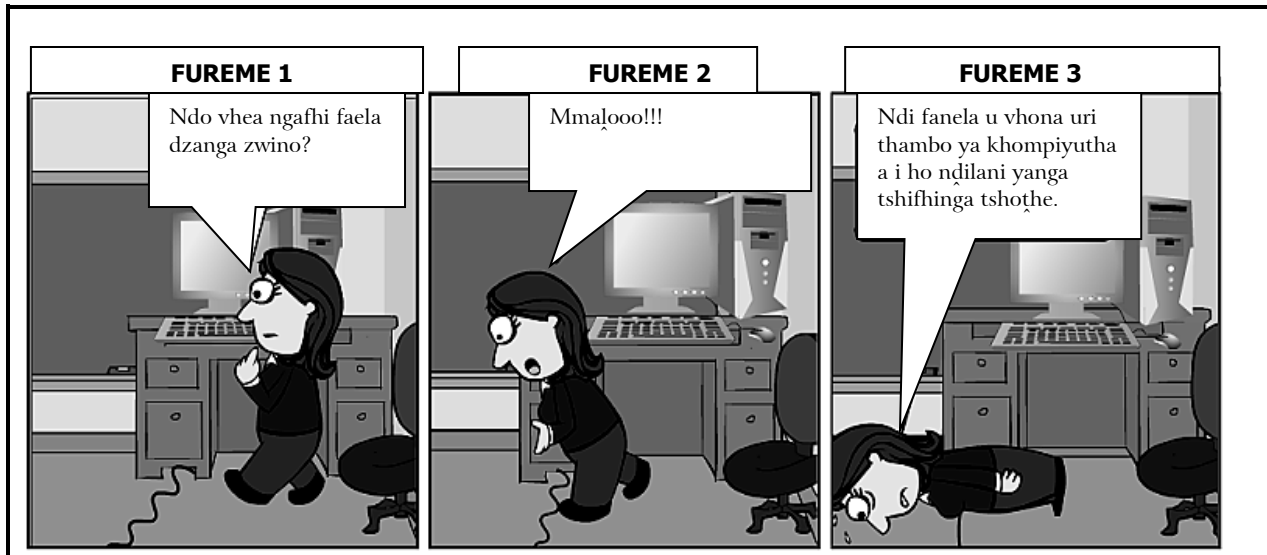
3.2 Bulani thekiniki dza fonto dzo shumiswaho kha khungedzelo iyi. (2)

- 3.3 Ndi tshini tshi no khwathisedza fhethuvhupo ha khungedzelo iyi? (2)
- 3.4 Nangani phindulo yone kha mutevhe wo nekedzwaho.
Nga nnda ha lutingo ndi zwifhio zwine zwa nga shumiswa u kwama vhatu?
- A WhatsApp
B E-mail
C Feisibugu
D Vhurifhi (1)
- 3.5 Ndi ifhio ndeme ya u shumisa fonto thukhu afho kha khungedzelo iyo? (2)
- 3.6 Fhungo lo swifhadzwaho li ni disela muhumbulo ufhio? (2)
- [10]

MBUDZISO 4: KHATHUNI

Talelani khathuni uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA E

[www.black and white images]

- 4.1 Khathuni iyi i na vthathu vhangana? (1)
- 4.2 Topolani tshiga tsha u vhalala tsho shumiswaho kha FUREME 1 ni bule na mushumo watsho? (2)
- 4.3 Luambo lwa muvhili kha FUREME 2 lu khwathisedza zwifhio? (2)
- 4.4 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho:
Muthu a re kha khathuni u khou vthonala e ...
- A ofisini.
B kerekeni.
C vhengeleni.
D tshitangani. (1)
- 4.5 Ni vhona muthu a re kha khathuni iyi a tshi londa naa? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 4.6 Vhudipfi ha muthu a re kha FUREME 3 ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)

[10]

MBUDZISO 5: PHUROSA

5.1 Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao:

TSHIBVELEDZWA TSHA F

1	Humbulani ndi musidzana wa u naka a no dzula Vuvha. O vha a tshi dzula a ethe ngauri vhabebi vhawe vhothe vha shuma tshikhuwani na uri ndi riwana muthihi kha vhabebi vhawe.	
2	Liwe duvha Humbulani a tshi tou khilikhithi nduni, e khakhakha nga muthu a tshi khou hwala thundu ya afha nduni ya u dzula. <i>Humbulani a mbo di tavha mukosi uri vhatu vha mu phalale.</i> A tshi sedza kha thanga a vbona ho phulwa buli li si na vhukono. A tshi sedza fhalaphanda a wana ngwenya yo tindivhala kha sofa. <u>Muthannga a mbo di ri: 'Dzulani fhasi musidzana.'</u> Humbulani a thoma u tetemela nga nyofho ngauri muthannga o vha o fara tshihali.	5 10
3	Hu sa athu fhela tshifhinga, vhatu vha vha vha tshi ri a vha tañwi. Vhathannga u pfa u sendela ha vhatu vha mbo di nga fasiere khwalakhwasa, vha mbo di dzhena daka nga thoho. Vhatu vha tshi dzhena afho nduni vha wana Humbulani o fukedzwa nga kutavhula. Mavemu o tuwa a songo fara tshithu. Izwo zwo khwathisedzwa nga vhatannga vhe vha a londa vha a rwa vha fhedza vha a vhidzela mapholisa.	15

[Zwi bva kha vhalingi]

- 5.1.1 Topolani litanganyi kha phara ya u thoma. Ni vhumbe fhungo ngalo. (2)
- 5.1.2 Nani pfanywa ya ipfi: Phalale. (1)
- 5.1.3 Bulani lushaka lwa limudi lo swifhadzwaho ni bule na mushumo walo. (2)
- 5.1.4 Shandukisani fhungo lo riwalwaho nga lederetsendema li vhe liambaitwa. (2)
- 5.1.5 Isani fhungo lo talwaho nga fhasi kha luambo lwa u vhiga. (2)
- 5.1.6 Shandukisani fhungo li tevhelaho li vhe kha thenda. Mavemu o tuwa a songo fara tshithu. (2)

5.1.7 Nangani phindulo yone kha mutevhe wo nekedzwaho.

Ipfi khwalakhwasa ndi thinwaipfi ya ...

- A dzina.
- B liaravhi.
- C linyanyu.
- D liimela.

(1)

5.1.8 Talutshedzani uri u dzhena daka nga thoho zwi amba mini?

(2)

5.2 Talelani tshifanyiso, ni vhale na mafhungo o disendekaho khatsho, ni kone u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

U thaphudza pfunzo dzau ndi zwithu zwa ndeme nga maanda. Hu vhabebi hu vhana u wana vho takala vha takala na zwikiwe. Vha takala vhude, vhana vha vho swikela zwipikwa zwavho. Izwi zwi nkhumudza Vho Gumbu vhe vha tavha mukosi musini wana wavho o vuledza pfunzo dzawe dza vhudokotela vha ri: 'Dukana langa lo ambara dzhasi la vhudokotela.' Iyo yo vha ndila ya u bvisela khagala dakalo lavho. Nda wana vhathu vho tou fa nga zwiseo.

[www.black and white images]

- 5.2.1 Topolani lidadzisi la maitete ni vhumbe fhungo ngalo. (2)
- 5.2.2 Isani fhungo lo talwaho nga fhasi kha tshifhinga tshi daho. (2)
- 5.2.3 Kha mafhungo are afho ntha hu na luambo lwa u nyanyuwa. Lu nwaleni ni sumbedze na vhudipfi ha muambi walwo. (2)
- [20]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 40
MARAGAGUTE: 80